

Néptáncaink jó divatja

Tapasztalhatjuk, hogy a népművészet és a népelet megannyi tárgyi emléke iránt megélenkülte érdeklődés hulláma végigszaladt az egész civilizált világon. Olyan helyeken, országokban is élesztgetik lelkes fiatalok (és korosabbak) a néphagyomány parázsát, ahol már csaknem teljesen hamvába holt. Olyan „tősgyökeres” városiakok is népművészeti tárgyakkal díszítik lakásaikat, akik már alig, vagy egyáltalán nem tartanak, esetleg soha nem is tartottak lelki közösséget ezen tárgyak készítőivel, használóival. E divat velejárója a népművészeti-néprajzi könyvek, kiadványok iránti, korábban elképzelhetetlenül széles körű tömegérdeklődés is. Alig csillapítható nosztalgia érzünk múltunk, néphagyományunk iránt.

E „divatnak” (ugyancsak örvendetes divatnak!) egyik megnyilatkozási formája a legfejlettebb városi civilizációjú országokból világhódító útjára indult táncművelés.

A városiakok néptáncok iránti tömegmértéti érdeklődése, tudjuk, korántsem mai keletű, nem „friss divat”. Minálunk is már a két világháború között a remélnél nagyobb – nemzetközi színpadokon is – sikert aratott a Szentimrei Jenő kezdeményezte, vezette erdélyi „Gyöngyösbokréta”: a kalotaszegi tánc- és balladaműsor, valamint a „kecseti kalács” hagyományos székely népviseletbe öltözött parasztszereplőinek bemutatkozása. (Majd megjelent a nemrégiben elhunyt Vámszer Géza meg Bándy Mária tollából a *Székely táncok* című úttörő jelentőségű kötet is, 1937-ben.) A második világháborút követő esztendőkből hatalmas földművelő tömegeket szólított színpadi szereplésre, táncra, éneklésre, sőt olykor népszokásai eljátszására az ún. „kultur”-versenyek egymást követő sora. Azonban mintegy két évtizede, a mezőgazdaság szocialista átalakításával elkopott a színpadi szereplés frissesége, eredetisége.

Néptáncaink mégis, továbbra is színpadon maradtak, sőt úgy tűnt, hogy nagyon sokhelyütt végleg áthonosodtak a falusi táncművelésből az ekkortájt alakult „népi” együttesek bizony, eléggé finom-vegyes műsoraiba. És évről évre az ezekben színpadot hódítgató profi és amatőr táncos fiatalok már nem természetes közegükben, falusi táncmulatságokon, hanem az „önképzés” révén táncmesterré előléptek, ugyancsak együttesbeli idősebb táncosoktól tanulták „művészetüket”.

A tévé magyar nyelvű adásában láthattuk év elején: a jobb sorsra érdemes szereplők arcán virít a színpadon kötelező műmosoly, vakítanak a hófehér ingek, csillognak a csizmák, villognak a leányterdek, s csodálkozva halljuk: „marosszéki jártatós”-hoz van szerencsénk. Aki viszont egyszer is látott nem szereplés céljából bemutatott, hanem a tánc természetes örömeért „egyszerűen” eltáncolt „jártatóst”, azt javasolnánk, hogyha már annyi mindent agyusztáltak a táncban, változtassák meg a címét is „vezetős”-re, félrevezetősre...

Népi táncművelésünk máig fennmaradó emlékeinek élő továbbhagyományozását vállalták városi táncműhelyeink. Egyelőre Csíkszeredában, Kolozsvárott és Székelyudvarhelyen. Táncműhelyeink látogatói nem karosszékben szemlélik, csodálják néptáncainkat, hanem megtanulják, és igen nagy élvezettel ropják is. Igaz, nem tapsért, talmi

dicsőségért, hanem „csak úgy” (mint korábban az egymást egyre sűrűbben váltogató ún. társasági divattáncokat volt szokás városon) maguk és párjuk gyönyörűségére!

Városi táncházainkban hagyományos módon és hagyományos hangszerekkel, hagyományos hangolású hangszerekkel muzsikáló zenekarok húzzák a talpalávalót. Számúzték tehát a tangóharmonikát, szaxofont, zongorát a „cigányos” zenélési móddal egyetemben, visszajuttatván jogaiba a parasztcimbalmot, vagy a gyimesi csángók körében máig kedvelt ütőgardonyt. A mindenütt bevezetett széki táncrendet természetesen vibrató és szeptimek nélkül játsszák a hegedűsök, valamint a brácsások. A „muzsikusok” többsége zenetanár, akik az autentikus zenélés fortélyát helyszínen: Széken, Palatkán, a Gyimesekben lesték el a még hagyományosan játszó, legjobb paraszzenészeinktől. Mindenütt sztereofonikus hangfelvételeket is készítettek minél több dallam otthoni megtanulása és stílusfinomítás céljából. Nagy segítségükre vannak a régebben készült, muzeális értékű monó-fölvételek, valamint a tudományos igényű lejegyzések, szakkiadványok is. A tánc házi eredményes tanulás, jó hangulat alapfeltétele a gazdag műsorrendű, pontosan, szépen, stílusosan, maga örömeire is játszó zenekar! Mint amilyen a csíkszeredai városi KISZ-bizottság égíse alatt működő *Barozda* például. Legjobb tánc házzzenekarunk tagjai: Bokor Imre, Pávai István, Simó József zenetanárok, akik egyaránt stílusosan játsszák az erdélyi magyar táncdialektusok mindenikének tánczenéjét. Hogy mennyi időt, energiát emésztett föl a tanulás, gyakorlás, arról nem beszélnek. Mert mint ahogyan a teljes értékű nemzetiségi elkötelezettséghez sem elegendő csak anyanyelvünk és népi (vagy akár nem népi) kultúránk hímes szavakkal való ünnepléses vállalása, ehhez a munkához is nemcsak kiművelt fő, muzikalitás, táncratermett láb, hanem szív: *érzelmi azonosulás, teljes vállalás szükséges*. És sok-sok munka.

Magam a székelyudvarhelyi KISZ-bizottság Siculus Ifjúsági Klubjának keretében tavaly december 6-án indult tánc ház alakulását, fejlődését követhettem figyelemmel, ahol a széki táncrenddel ismerkedett meg 100-150 főnyi, javarészből tizenéves fiatal. A lányok inkább a pedagógiai, a fiúk pedig az ipari líceumból és a város gyáraitól érkeznek kedd esténként, hogy a Széken szerzett alapos ismereteiket meg a kolozsvári és csíkszeredai tánc házak tapasztalatait itt hasznosító, fáradhatalan Zakariás Erzsébet és utóbb Pávai István útmutatása alapján egyelőre a széki táncrend javát: *a lassút, magyart* (vagy *négyest*), *csárdást*, meg a kezdés nagyszerű archaikus legénytáncait, a *sűrű* és *ritka tempót* tanulták meg. A muzsikát a helybeli zenetanárokból alakult *Venyige Tánc házzzenekar* szolgáltatja.

Sokan csodálkozva kérdezték eleinte: ha már nem elégedtek meg az eddig is kedvelt csárdás-estekkel, és „népi tánciskolát” nyitottak, miért éppen a sáros Mezőség, az erdélyi Holttenger közepéből, s miért nem a Hargita aljáról, például a Sóvidékről vagy a hajdani Udvarhelyszék valamelyik más néprajzi területéről, tehát miért nem „hazait” választottak tánc- és énektanulás céljára a Siculus Tánc házat látogatók számára?

Aztán pedig a „mindenkori aggodalmaskodók” a még élő népművészet „tisztaságát” kezdték félteni a távolabbi vidékek stílussajátosságaitól.

A *Venyige Zenekar* (Fodor Béla vezetésével Keresztes Sándor, Sinka Ignác, Szép Gyula és Tárkányi János) hétről hétre rendszeresen fölhangzó muzsikája válaszolt e kérdésekre. És meggyőzte a „távolitól” kezdetben idegenkedőket.

Talán érdemes még megjegyeznünk a „makacsabbul kételkedők” megnyugtató-sára a következőket:

1. Városon élő munkás értelmiségi fiataljaink tanulják a táncokat és természetesen a hozzájuk tartozó dalokat. Többségük eddig vagy egyáltalán nem, vagy alig volt részese élő néphagyományunknak. Most pedig nemcsak ismerkedik vele, hanem eredeti funkciójában, tudatosan, teljes átéléssel műveli is!

Az országot járó Ifjómunkás Matiné fiatal alkotócsoportjának tagjai mesélték: szaporodó, s a Matiné ösztönzésére megerősödött fiatal néptánczene-együtteseink (Bodzafa, Harmat, Ördögszekér, Barozda) nemcsak az autentikus zene szépségeit, hanem a táncok eredetiségét is elhintették Kovászna megye több községében, a Zsil-völgyében, Kolozs megyében. A „kóstoló”, melyre rendszerint az előadások szünetében került sor, minden várakozást felülmúló hatást váltott ki – ösztönösen táncra szólította a csodálkozó nézősereget. (Lényegében az első táncházunk is így jött létre: a Matiné kolozsvári előadására készülődve helyet kellett keresni a Bodzafának, hogy széki fiatalok bevonásával gyakorolhassák a széki táncrend eredeti fordulatait. Tar Károly, az Ifjómunkás Matiné vezetője közbenjárására a monostori kultúrotthonban szállást kapott a zenekar – táncház lett belőle...)¹⁷

2. Táncházaink az élő néptáncagyományt a legaprólékosabb gonddal átvevő és továbbélhető műhelyek. Látogatóik a dilettantizmustól irtóznak a legjobban, és minden igyekezetükkel elkerülik a színpadiasított, ún. együttesbeli néptánc-összeállítások „kóktéltechnikáját”. Ügyelnek a különböző néprajzi-népművészeti területek jellegzetességeinek, stílusának minuciózusan pontos elsajátítására. Hivatásos táncmestereinknél és a nekik muzsikáló ún. népzeneészeknél sokkal jobban figyelnek a „tisztaságra”: sajátosságokra, eltérésekre. A tévé Kaláka-műsorai ország-világ előtt bizonyították legjobb táncházzenekaraink – a csíkszeredai *Barozda* és a kolozsvári *Bodzafa* meg az *Ördögszekér* – példásan autentikus játékmódját. A táncházbeli tánctanulást is ez az igényesség, a „tisztá forrásból”-igénye jellemzi!

3. Sajátságos, hogy a most aggodalmaskodók eddig sohasem tiltakoztak elsősorban a falusi lakosság (tehát a helyel-közzel még élő népi kultúrát őrző népréteg) ízlését veszedelmesen romboló, fertőző, bizonyos rádió- és tévéműsoraink, a már taglalt színpadi „népi táncok”, valamint az úgynevezett magyar nóták, betyárdalok, cigányzene, vagy akár az operettek és társaik meg lecsapódásaik: az országszerte, könyvesboltokban, trafikokban is árusított népzenei giccslemezek ellen.

4. A széki, palatkai, gyimesi táncrend java az egész Kárpát-medencében, tehát a Székelyföldön is hajdan egyetemes táncdivatnak máig fönmaradt, élő emléke. Mely szerencsésen átvészelte a magyar népzene erősen virulens új stílusrétegének uralomra kerülését. Ismeretes, hogy ez az új stílusú zene és tánc (a verbunkos) „mindössze” 200–250 éves, származéka pedig, a székely csárdás csak a múlt században keletkezett.

Népzeneünk valóban ősi rétege, régi népdalstílusunk viszont – lefeléhajló, félhang nélküli ötfokú, kvintváltó dallamvilágunk, a sokat emlegetett pentaton-réteg, vala-

17 Ez a vélemény tulajdonképpen az Ifjómunkás-matiné (és Tar Károly) által sugallt „matinés táncház-alapítás” történetét tükrözi.

mint az újabban fölfedezett ugor-kori dallamkincsünk – legalább kétezer esztendőös, azaz a népvándorlaskori eurázsiai műveltség „élő kövülete”. És egyben egész népi kultúránk legősibb emléke. Élő, cselekvő továbbhagyományozása tehát felbecsülhetetlen kincsek átmentéséhez illő, tiszteletreméltó feladat.

Az sem mellékes tényező, hogy régi népzeneink és java részben XVI. századinál korábbi stílussajátosságokat őrző régi néptáncaink történeti-művelődéstörténeti értékeik mellett magas rendű művészeti, esztétikai értékek is: egyenrangúak az egyetemes világkultúra bármelyik zsenijének zenéjével, táncával. Alig hiszem, hogy valaki ugyanezt elmondhatná korunk kommersz tánczenéjének kérészéletű divattermékeiről, akár az „aranylemezes” slágerekről vagy a szalontáncokról.

*

A székelyudvarhelyi táncház átköltözött a Siculusénál alkalmasabb Gábor Áron munkásklub helyiségébe, és az újonnan érkezettek kívánságára megint beindította – ugyancsak anyagi ellenszolgáltatás nélkül – a kezdők tanfolyamát a mezőségi és a gyimesi néptáncainkat kitűnően ismerő és módszeresen oktató Zakariás Erzsébet. A táncház néhány törzstagja pedig, tudatában az élő tánc- és népzene hagyományunk közvetlen, helyszíni megismerése szükségességének, előbb sóvidéki, majd – a városi KISZ-bizottság anyagi támogatásával – egy széki tanulmányi kiránduláson, gyűjtőúton vett részt. A széki tizenévesek táncházában és egy „Sári-bálon” nemcsak táncoltak, hanem a Venyige zenekar együtt is muzsikált a helybeliekkel.

S néhány hét óta nemcsak a nagymúltú Szék „városában”, a suvadásos dombok tövében meghúzódo táncházakban, meg a Szamos-partján, a kolozsvári postapalota védelmében, hanem Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában is zeng a széki *lassú* dallamára, talán a világ legfájdalmasabb, szívvetgyötrő tánczenéjére: „Szerelem, szerelem, átkozott gyötremem...” vagy „Úgy elmennék, ha mehetnék...”

Katona Ádám

(Ifjúmunkás, 1978/13. 5. – 1978. április 2., vasárnap)

:Úgy elmennék, ha mehetnék, ha szabad, madár lehetnék,
 Szabad madár nem lehetek, rózsám hozzád nem mehetek,
 Aj-la-la-la...